

סימן לג

קריאת מגילה לנשים ע"י אשה

ה' באדר תשע"ז

שאלה:

"הכל חייבין בקריאת מגילה, כהנים לויים וישראלים... נשים ועבדים וקטנים פטורין, ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן". וזוהי סתירה לגמ' הנ"ל.

בקהילתנו הועלתה הצעה לקיים קריאת מגילה לנשים באחד הבתים, ע"י אשה שתקרא בפניהן. ונשאלנו האם הדבר מותר הלכתית, וכן האם ראוי לעשות כן.

תשובה:

א. מקור חיוב האשה במגילה

וכתבו הרשב"א והריטב"א (על הגמ' שם) שהברייתא בתוספתא משובשת, ולכן הלכה כהגמ', שנשים חייבות ומוציאות אף את הגברים. והמאירי הוכיח שהתוספתא משובשת ממה שנכתב בה תחילה שנשים פטורות ממגילה, וא"כ פשיטא שאינן מוציאות את הרבים יד"ח, ולא היה צריך להשמיע זאת שוב. ומסכם המאירי (במגילה שם) "ועיקר הדברים, שלא לדחות תלמוד ערוך שבידינו מברייתא, או מדברי תלמוד המערב, וכל שכן מסברא, אלא בואו ונסמוך על הכלל הידוע, כל המחויב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן". וכן כתב האור זרוע (ח"ב סי' שס"ח), וכן פסק הרי"א (פ"ב הלכה ב, ג) הנימוק"י, בעל המכתם ובספר המאורות (על מגילה שם). והגר"א בביאורו לשו"ע (או"ח סי' תרפ"ט סיעף א-ב) הוסיף שגם מהסוגיא בערכין (שם) מוכח שאין לסמוך על התוספתא, שהרי הגמ' מפרשת שם את הרישא של הברייתא שבתוספתא "הכל חייבין במקרא מגילה" לרבות את הנשים, א"כ ודאי שאי אפשר לגרוס בהמשך הברייתא שנשים פטורות. וכן דעת הרמב"ם (ריש מגילה) וכמ"ש הרב המגיד והגהות מימוניות.

בגמ' במגילה (דף ד' ע"א) מובא: "ואריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס. ופרש"י (שם ד"ה שאף הן היו באותו הנס) שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו'". והתוס' (שם ד"ה שאף הן היו באותו הנס) פירשו בשם רשב"ם, שעיקר הנס היה על ידן, בפורים ע"י אסתר, בחנוכה ע"י יהודית, ובפסח – שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו.

אבל התוס' במגילה (שם) הביאו את דברי בה"ג שפסק בעקבות התוספתא "דאשה

וכן מובא בגמ' בערכין (דף ג' ע"א) "הכל כשרין לקרות את המגילה. לאתויי מאי? לאתויי נשים, וכדרכי יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הם היו באותו הנס". ופרש"י (שם ד"ה לאתויי נשים) שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתם". ומשמע מדבריו, שחיובן הוא באותה רמת החיוב של הגברים, ולכן יכולות להוציאם יד"ח, דכל המחויב בדבר יכול להוציא את חברו ידי חובה.

אולם בתוספתא מגילה (פ"ב הלכה ד') מובא:

משמע שבדיעבד יצאו יד"ח, וצ"ע).

[ב.] בערוה"ש מבואר (או"ח סי' תרפ"ט ס"ה) שחיובן של נשים הוא רק מטעם "שאף הן היו באותו הנס" ואינו חיוב גמור כשל הגברים, ולפיכך הן חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה. והערוה"ש מביא ראייה לשיטה זו, דאי אפשר לומר דמטעם זה ש"אף הן היו באותו הנס" יהיה חיובן של הנשים זהה לשל גברים, דא"כ למה על חיוב מצה לנשים בפסח אמרה הגמ' היקשא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכול מצה (פסחים מ"ג ע"ב), לימא מטעם דאף הן היו באותו הנס? אלא ודאי שמטעם זה אינו חיוב גמור כאיש לקריאה, אלא די בשמיעה. וה"ה בחנוכה, דאין חיובן בהדלקה אלא בראיית נר חנוכה, אא"כ יש לה בעל דמדלקת בשביל הבעל.

[ובזה מתורץ מדוע לבני אשכנז הפוסקים כרמ"א שכל אחד מבני הבית מדליק, אין האשה והבנות מדליקות, דאף אם נאמר אשתו כגופו, אך מה עם בנותיו? אך לפי ערוה"ש ניתא, דאין חייבות אלא בראייה ולא בהדלקה.

[ג.] המרחשת (ח"א סי' כ"ב) כתב, שבקריאת המגילה יש גם משום זכירת עמלק, ומצווה זו קשורה במחיית עמלק. ומכיוון שאשה פטורה ממחיית עמלק (כהחינוך מצווה תר"ג) כי אין דרכה במלחמה, ה"ה שפטורה מזכירת עמלק, ולכן פטורה מקריאת המגילה, אך בשמיעת המגילה חייבת משום פרסומי ניסא.

ולפי"ז יש לומר, שאשה לא יכולה להוציא אפי' את עצמה, כי חייבת לשמוע מפי בר חיובא, והיא עצמה אינה בר חיובא. ופרסומי ניסא עניינו להצטרף לקהל השומע את המגילה, וככל שהקהל גדול יותר, כך גדל

מוציאה מינה, אבל לא אנשים" ומבארים התוס' את הגמ' בערכין, דסלקא דעתך דלא תועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים, קמ"ל דמוציאות. וכן כתבו התוס' בערכין (שם ד"ה לאתויי נשים) בשם בה"ג, שנשים חייבות בשמיעה, לפי שהכל היו בספק להשמיד ולהרוג ולאבד, ולכן אישה יכולה להוציא אישה אחרת יד"ח, אך אינה יכולה להוציא גבר.

ואכן כך כתב בה"ג בריש הלכות מגילה: "מחייבין בית ישראל למיקרי מגילתא באורתא... אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במשמע מגילה שאף הן היו באותו הנס", ומשמע שגורס כן בגמ' דידן שנשים חייבות במשמע מגילה, ולא בקריאה. ועפ"י דברים אלו מתורצת הסתירה בין התוספתא ובין הגמ', שאמנם חייבות לשמוע, אך אינן בכלל חיוב הקריאה, ולכן אינן מוציאות את האנשים. אלא דהא גופא, צריך הסבר, מהו החילוק בין שמיעה לבין קריאה.

בדברי בה"ג נאמרו כמה הסברים:

[א.] החיוב של איש ואשה בקריאת מגילה זהה, ואעפ"כ אסור לנשים להוציא גברים, וכפי שנימק זאת באורחות חיים (ריש הלכות מגילה אות ב') "והטעם משום דקול באשה ערוה, ואע"ג דמדליקות נר חנוכה ומברכות, לא דמי, לפי שאין צורך שיהיו שם האנשים בעת הדלקה". ולפי"ז אם אשה קראה לגברים, יצאו בדיעבד יד"ח.

ובאשכול (ח"ב עמ' 30) כתב, שהטעם שאשה לא תקרא לגברים מפני שדומה לקריאת התורה "להכי תקנו שלא תוציא אנשים", ולכאורה משום כך לא יוצאים גברים מאשה אף בדיעבד. (אלא שקשה, שבקריאת התורה נאסר מפני כבוד הציבור,

נשים, דלא תימא אף נשים אינן יוצאות אלא בקריאה חשובה של אנשים, קא משמע לן שהאשה מוציאה חבירתה". עכ"ל.

וכתב הקרבן נתנאל (שם ס"ק ס') שהאשה מוציאה דווקא חבירתה כן צריך לדקדק בדברי הרא"ש, "אבל נשים רבות אין אשה מוציאה דזילא בהו מילתא כמו שכתבו תוס' בסוכה דף ל"ח עיי"ש וכדפרשת". כדי להבין את הקרבן נתנאל ראוי לבאר את התוס' בסוכה היטב.

במשנה בסוכה (דף ל"ח ע"א) נאמר ש"תבוא מארה" למי שאישה או קטן מקריאים לפניו את ההלל. (המדובר שם הוא על אדם שאינו יודע לקרוא את ההלל, ואשה או קטן מקריין אותו והוא עונה אחריהם, מה שהם אומרים. ותבוא לו מארה משום שלא למד. רש"י שם).

ובגמ' שם: "ת"ר באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה (ברהמ"ז), אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו".

ומבואר שם דבבן קטן איירינגן ואעפ"כ יכול להוציא את אביו כפי שכתב רש"י (שם ד"ה בן מברך לאביו) "דחייב מדרבנן ובמסכת ברכות פרק מי שמתו (דף כ' ע"ב) מוקים לה כגון שלא אכל אביו אלא כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן, דמדאורייתא לא מיחייב עד דשבע דכתוב ואכלת ושבעת וברכת הלכך אתי מדרבנן ומיפיק מדרבנן".

ומשמע שאשה מוציאה את בעלה בברהמ"ז דחיובה נמי מדאורייתא. ומקשים התוס' (שם ד"ה באמת אמרו) דהרי בתוספתא מובא שאין אשה ועבד וקטן מוציאים את הרבים יד"ח בברהמ"ז, ומדוע, והרי אשה חייבת בברהמ"ז מדאורייתא וכל המחויב בדבר יכול להוציא אחרים יד"ח?

פרסום הנס. (ולפי"ז דומה שמיעה של קריאת המגילה לראיית נרות חנוכה שאף הרואה מברך שעשה ניסים אע"פ שאינו מדליק, וכן פסק הבן איש חי (פרשת תצוה שנה א' הלכות פורים סעיף א') דהנשים אע"פ שיודעות לקרוא ישמעו מן האנשים "שמעולם לא נשמע שהאשה קראה מגילה". וכן פסק המג"א (סי' תרפ"ט ס"ק ו') בשם מדרש הנעלם רות, שאשה לא תקרא לעצמה רק תשמע מהאנשים.

[ד.] עוד כתב המרחשת (שם), שיש בקריאת מגילה גם קיום מצוות הלל, כמבואר בגמ' מגילה (דף י"ד) דקרייתא זו הלילא. ואשה פטורה מהלל וחייבת רק בפרסומי ניסא. ודו"ק.

[ה.] הטורי אבן במגילה (דף ד' ע"א) כתב, שבעצם אשה פטורה מקריאת מגילה, כי זו מצוות עשה שהזמן גרמא, וכל דתקון דרבנן כעין דאורייתא תקון, ומה שחייבוה משום שאף היא הייתה באותו הנס, הוא חיוב חדש של פרסומי ניסא, וחיוב זה הגדרתו היא בהצטרפות לשומעים, ולכן הן חייבות לשמוע מפי בר חיובא, ואינן יכולות להוציא את עצמן, וכנ"ל.

ב. שיטת הרא"ש עפ"י הקרבן נתנאל

הרא"ש במגילה (פ"א ס' ד') הביא את דברי בעל הלכות גדולות, שנשים חייבות בשמיעה בלבד, ומביא את הירושלמי (מגילה פ"ב ה"ד) דריב"ל היה מכנס את אנשי ביתו (הנשים) וקורא לפניהן מגילת אסתר, וכן רבי יונה אבזה דרבי מנא. ומבאר הרא"ש, שלפי בה"ג, הא דכתבה הגמ' בערכין שהכל כשרים לקרות המגילה.... לאתויי נשים, היינו "לא שיוציאו אנשים בקריאתן, אלא דווקא

ס"א) שביאר בדעת בה"ג שאין אישה מוציאה גברים ידי חובתם "מפני שאין זה כבוד הציבור". טעם זה נאמר ביסודו בתקנת חז"ל שאישה לא תקרא בתורה בציבור "מפני כבוד הציבור", ושם הכוונה היא לפגיעה בכבוד ציבור הגברים, שאם אישה קוראת לפנייהם סימן הוא שלא נמצא אף גבר שידוע לקרוא, דאל"כ לא היו מניחים לה לקרוא. לפי"ז אין כל מניעה שאישה תקרא בפני ציבור שכולו נשים, כי אין כאן פגיעה בכבודו של אף אחד, וחיובן שווה. וכן כתב הערוה"ש (שם ס"ז) במפורש, וחלק על המג"א (שם ס"ק ו') והשאירו בצ"ע.

אבל הקרבן נתנאל (על הרא"ש במגילה ס"ק ס' והרחיב זאת בס"ק מ') הבין דאף קריאת אשה לפני ציבור נשים נחשב ל"זילא בהוא מילתא" אף אם רמת חיובן שווה. ומדוע? ונראה לבאר כוונתו, שמכיוון שקריאת המגילה מצריכה דקדוק רב בקריאתה, ונשים בד"כ לא היו בקיאות בקריאה מדוקדקת, שהרי אינן רגילות לקריאה בתורה, וממילא לא היו רגילות בקריאה מדוקדקת, לכן אם היו נותנים לאשה לקרוא לפני הקהל, הרי הם כמזלזלים בקריאה, דאם היה צריך לקרוא בדקדוק כיצד לא הביאו גבר שיקרא בדקדוק?

ואם זו הסברה שלכך תיקנו חכמים שאשה לא תקרא לרבים, א"כ ה"ה שאשה לא תקרא לציבור נשים, דאדרבה בציבור נשים שייך האי סברא טפי, דאם ישלחו לציבור נשים אשה שתקרא בשבילם – יאמרו שנשים אינן חייבות במגילה ולכן אפשרי לתת להן בעלת קריאה שאינה מדקדקת, ויבואו לזלזל בחיוב קריאת הנשים במגילה.

יוצא אם כן לפי הבנת הקרבן נתנאל, שהגדרת "זילא בהו מילתא" שונה מהגדרת

ומתצים התוס' ב' תירוצים: א. באמת אשה חייבת בברהמ"ז מדאורייתא, אלא כיוון דאין מצטרפות לזימון (בעשרה) לכן אין מוציאות אנשים אע"פ שהאיש מוציאן, דשאני איש דחשיב טפי. ובתוס' רא"ש (שם ד"ה באמת) ביאר דאשה אינה יכולה להוציא אנשים בברהמ"ז, למרות שחייבת בברהמ"ז מדאורייתא, מכיוון דאנשים "חשיבי טפי שחייבים בכל המצוות" וא"כ אינם בדרגת חיוב זהה. ב. עוד כותבים תוס': "אי נמי משום דרבים זילא בהו מלתא, דהרי מגילה דנשים חייבות בה ופירש בה"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה".

ולכאורה יש נפקא מינה בין ב' תירוצי התוס': דלתירוץ הראשון אשה לא יכולה להוציא רבים בברהמ"ז אפי' בדיעבד, כי היא אינה באותה דרגת חיוב כהאיש במצווה זו, דהאיש יש בו זימון (בעשרה) ולא האשה, ולכן בדבר ששייך לרבים אינה יכולה להוציאם. אך לפי התרוץ השני, זה רק לא ראוי כי זילא בהו מילתא, אך בעיקרון אשה חייבת בברהמ"ז כאיש, ולכן בדיעבד אם ברכה לציבור אנשים הוציאה אותם יד"ח.

אך הקרבן נתנאל מדייק מתירוצי התוס' לגבי ברהמ"ז גם נפקא מינה לגבי קריאת המגילה ע"י אשה. דלפי התירוץ הראשון, אישה אינה יכולה אמנם להוציא גברים, כי חיובם אינו באותה דרגה, אבל נשים אחרות יכולה היא להוציא משום שחיובן שווה. אמנם לפי התירוץ השני עיקר הטעם שנשים אינן יכולות להוציא את הרבים ידי חובתם הוא "משום דרבים זילא בהו מילתא". לפי הקרבן נתנאל (ס"ק מ'), כוונת התוס' בתירוצם השני הוא לאסור כל קריאה של אישה ברבים, אף בפני ציבור שכולו נשים.

לעיל ראינו בדעת ערוה"ש (או"ח סי' תרפ"ט

שרוב נשים לא היו בקיאות בקריאה, בכה"ג אמרינן "לא פלוג רבנן" וכפי שפסק המ"ב (סי' תרפ"ט ס"ק ז').

וראיתי בשו"ת בני בני (ח"ד מאמר ה') שדחה את דברי הקרבן נתנאל, בטענה שהמעין בדברי תוס' הרא"ש בסוכה (שם) יווכח שהתוס' התכוונו שאשה לא תקרא לאנשים דווקא, משום זילא בהו מילתא, אך לנשים יכולה לקרוא ואין בכך זילא בהו מילתא, אלא שבזמנו של הקרבן נתנאל עדיין לא יצא לאור הספר תוס' הרא"ש, ולכן דקדק ברא"ש במגילה דקדוק שאינו מכוון.

אך המעיין היטב בדברי תוס' הרא"ש, יווכח שדברי הקרבן נתנאל בעינם עומדים כדלקמן.

תוס' הרא"ש (סוכה ל"ח ע"א ד"ה באמת אמרו) כותב בשם התוספתא דאשה לא מוציאה רבים בברכת המזון והוסיף "ואין לדקדק משם דנשים לא מחייבי בברהמ"ז דאורייתא" משום ב' סיבות: א. "דאיכא למימר אפי' מחייבי דאורייתא לא חשיבי להוציא אנשים דחשיבי טפי שחייבים בכל המצוות". ב. "אי נמי זילא בהו מילתא באנשים שיוציאום נשים, מידי דהוה אמגילה דנשים חייבות בה וקאמר בה"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה".

הרי מפורש שלגבי ברהמ"ז כתב שאשה לא תוציא אנשים יד"ח, לא כי אינה חייבת כמותן אלא כי "זילא בהו מילתא" כפי שאשה לא מוציאה את הרבים במגילה כי "זילא בהו מילתא". ולדברי שו"ת בני בני קשה מדוע שינה תוס' הרא"ש את לשונו בין ברהמ"ז (שבו כתב 'אנשים') לבין מגילה (שבו כתב 'הרבים')?

אך לפי דברינו דבריו מדויקים. דאמנם בברהמ"ז שלא צריך לדקדק כ"כ בקריאתה

"כבוד הציבור" של קריאת התורה, ולא כפי שהבין ערוה"ש.

ונראה להוכיח דבריו, שהרי הרמ"א כתב (בסי' תרפ"ט ס"ב) דאם האשה קוראת לעצמה מברכת "לשמוע מגילה", משום שאינה חייבת בקריאה. ואם כדברי ערוה"ש, הרי אשה חייבת כמו איש ורק טעם חיצוני של פגיעה בכבוד הציבור מונע ממנה מלקרוא, אך בדיעבד אם קראה לגברים יצאו הגברים יד"ח (כמו בקריאת התורה), וא"כ מדוע אישה הקוראת בפני נשים, או הקוראת לעצמה לא תברך "על מקרא מגילה" כדרך הגברים?

אך לפי דברינו ניחא, שמכיוון שקריאת מגילה נתקנה לכתחילה בציבור (מפני פרסומי ניסא), ומראש תיקנו שאשה לא תקרא לרבים (בין גברים ובין נשים), כדי לא לזלזל בקריאה, לכן החיוב שלה הוא שמיעת המגילה, ולכן אף אם תקרא בעצמה תברך "על שמיעת מגילה".

ואמנם אם לא שמעה קריאת בציבור חייבת לקרוא בעצמה, גם אם אינה יודעת לדקדק בקריאת המגילה, כפי שחייב האיש (עיין שו"ע סי' תר"צ י"ד), מ"מ אינו דומה קריאה בציבור לקריאה ביחיד וכמו שיחיד שלא שמע בציבור קורא בעצמו אף אם אינו יודע טעמים וכדו' ויעמוד לידו אדם עם מגילה מנוקדת שיתקנו לצאת יד"ח, ה"ה באשה שיכולה לקרוא לחברתה בכה"ג, אך כמו שבציבור אין זה ראוי ד"זילא בהו מילתא" קריאה מעין זו, ה"ה שתיקנו שאשה לא תקרא בציבור מהאי טעמא.

ואם תקשה, א"כ אשה הבקיא בקריאה כבעל קורא מנוסה, תוכל לקרוא בציבור, ולכה"פ לציבור נשים? אך נראה שמכיוון

לאיתווי נשים, הכוונה, שאשה יכולה להוציא את חברתה אך לא את ציבור הנשים.

ג. שיטת המ"ב עפ"י הרמ"א

ואע"פ שראשונים רבים לא כתבו ככה"ג, וסוברים שאשה חייבת כאיש, ואף יכולה להוציא אנשים, וכך משמע ברמב"ם, וכן בדעה הראשונה בשו"ע (בסי' תרפ"ט ס"א), מ"מ בדעה השנייה כתב השו"ע (שם ס"ב) "וי"א שהנשים אינם מוציאות את האנשים" ועל כך הוסיף הרמ"א בהגה "וי"א אם האשה קוראה לעצמה מברכת לשמוע מגילה, שאינה חייבת בקריאה".

והמ"ב (שם ס"ק ז') פסק כהדעה השנייה וביאר כמה טעמים לדעת בה"ג: א. "ולא דמי לנר חנוכה (שמוציאה את האנשים יד"ח בהדלקת הבית) דשאני מגילה דהוי כמו קריאת התורה, ופסולה מפני כבוד הציבור ולכן אפילו ליחיד אינה מוציאה משום לא פלוג" וזוהי דעת המג"א. (ועפ"י תירוצי זה אכן אשה ואיש חיובן זהה ורק בגלל עניין צדדי, כבוד הציבור, לא מוציאה, אך בדיעבד יצאו). ב. "וגם דאפשר דאשה אינה חייבת בקריאה רק לשמוע, וכדלקמיה, ומקרי שאינה מחויבת בדבר לגבי איש, אבל אשה מוציאה את חברתה". והוסיף בשער הציון (ס"ק ט"ז) "אבל לנשים רבות אין האשה מוציאה, דזילא בהו מילתא [ק"נ בשם התוספות]".

וצ"ע מה הכריח את המ"ב לפסוק כהרא"ש עפ"י הקרבן נתנאל, ולא כרש"י והרמב"ם והדעה הראשונה (שנאמרה ב"סתם") בשו"ע? ונראה לומר דמכיוון שהרמ"א פסק דהאשה מברכת "לשמוע מגילה" ולא "על קריאת מגילה" בסמיכות לדעת הי"א בשו"ע

[ויכול לאומרה לכתחילה בכל לשון (שו"ע סי' קפ"ה ס"א)] אין בכך זלזול אם אישה תוציא נשים רבות ידי חובתן. אך במגילה שלכתחילה אין לקרוא בלעז (עיין שו"ע סי' תר"צ ס"א) וצריך לדקדק בקריאתה, יש חשש של זילא בהו מילתא, שלא יאמרו שנשים אינן חייבות ולכך מתירים להן שאשה תקרא בפניהם. ובכך מדוקדקים דברי הרא"ש בתוספותיו ששינה לשונו בין ברכת המזון לקריאת מגילה – אף שהדברים נאמרו בסמיכות [וצריך לומר שהתוס' השאילו את המושג 'זילא בהו מילתא' שנאמר לגבי קריאת מגילה ע"י אשה לרבים (אפי' ציבור נשים) מאמירת ברמה"ז של אשה להוציא ציבור גברים למרות שיש הבדל בהלכה ביניהם, וכפי שביארנו].

ואכן מה שהכריח את הקרבן נתנאל לומר כן, הוא ההבדל בין ב' תירוצי התוס'. שבתירוצי הראשון אמרו, שאשה לא מוציאה אנשים בברה"ז כי היא לא באותו רמת חיוב, ולכן נחשבת ל"אין מחוייבין בדבר", שאינו מוציא אחרים. אך בתירוצי השני משמע, שהם אותו רמת חיוב, ואעפ"כ אינה מוציאה משום 'זילא בהו מילתא' כפי שבמגילה היא חייבת באותו רמת חיוב, שאף הן היו באותו הנס (והיו צריכים להוציא את הרבים אפי' גברים כרש"י ועוד), ואעפ"כ כתב בה"ג (כביאור ויישוב התוספתא) "דנשים חייבות ואין מוציאות את הרבים (זו גרסת התוספתא) ידי חובתן", ומה הוסיף בתירוצי זה של התוס', והרי תירוצי זה חלש יותר, שהרי משמע שהן חייבות באותה רמת חיוב? אלא שהחידוש הוא, שאף את הנשים לא מוציאות יד"ח משום 'זילא בהו מילתא' וכנ"ל, ומה שהגמ' בערכין כתבה הכל כשרין לקרוא את המגילה

שנשים חייבות 'בהדלקת נר חנוכה' (ולא רק בראייה). ומה שרצה ערוה"ש סי' תרפ"ט ס"ה לחדש שגם בחנוכה דינה שונה שחיובן רק בראייה – דבר זה לא נזכר באף פוסק, ולכן נראה דחוק. ולכן נראה יותר שאף התוס' בסוכה הבינו שתירוץ זה קשה ולכן הביאו תירוץ נוסף, וע"כ נראה שהתירוץ הראשון נדחה ועל כן העדיפו את התירוץ השני.

ועוד ראייה לכך שבה"ג אסר קריאה לציבור נשים ע"י אישה, מכך שהטעם היחיד המופיע בראשונים בהבנת טעמו של בה"ג מדוע נשים חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה, הוא בתוס' בסוכה בתירוץ השני מפני ש'זילא בהו מלתא'. ואם 'זילא בהו מלתא' שייך רק בקריאת אישה לגברים ולא בקריאת אישה לנשים מדוע יש לשנות את נוסח הגמ' ולומר "אשה חייבת במשמע מגילה" לעומת גברים שחייבים במקרא מגילה? והרי הבעיה היא רק באשה לגברים בגלל 'זילא בהו מלתא', אך לא ברמת החיוב?

על כרחך, ש'זילא בהו מלתא' נאמר בכל קריאה של אשה לציבור (שזה עיקר התקנה לקרא בציבור) בין גברים ובין נשים ולכן אין חיוב של אשה בקריאה כלל מהטעם שאמרנו לעיל, וצדק הקרבן נתנאל בהבנת התוס' והרא"ש.

ולכך החמיר המ"ב כדעת התוס' והרא"ש – כי זו דעת הרמ"א (!)

והמ"ב (בס"ק ח') עוד הוסיף בשם המג"א שאף לעצמה לא תיקרא לכתחילה (וכן פסק הבן איש חי). ולפי דברינו דבריו מובנים, מכיוון שכשנקבעה חובת קריאת המגילה היא נקבעה לקוראה בציבור משום פרסומי ניסא, ומשום כך תקנת הקריאה נתקנה דווקא על הגברים, שהרי הנשים אינן שייכות בקריאה

(שנשים אינם מוציאות את האנשים) א"כ בני אשכנז היוצאים ביד רמ"א ומחויבים לפסקי הרמ"א, על כרחך פוסקים כדעת בה"ג, שהרי נוסח זה נכתב בהראב"ה (מסכת מגילה סי' תקס"ט) בהבנת דעת בה"ג, ומכיוון שפסק הרמ"א שאשה אפי' הקוראת לעצמה מברכת "לשמוע מגילה" ולא 'על קריאת מגילה' על כרחך הטעם שאשה לא תקרא לגברים אינו מטעם כבוד הציבור כמו בקריאת התורה (כערוה"ש), דא"כ הייתה יכולה לברך ברכה כהגברים 'על קריאת מגילה', אלא הטעם הוא או כי חיובה שונה (מהטעמים לעיל) או כי מראש תיקנו שלא תקרא לציבור (בין גברים בין נשים) כי 'זילא בהו מלתא', ומכיוון שקריאת מגילה נתקנה לכתחילה לקורא בציבור, משום פרסומי ניסא, לכך אין ברכת 'על קריאת מגילה' שייכת בה, ולכן אפי' כשקוראת לעצמה תברך 'לשמוע מגילה', כי עיקר חיובן בשמיעה.

אלא שא"כ עדיין ניתן לפרש שהטעם של בה"ג הוא משום שחיובה של האישה במצוות פחות מהאיש, (כתירוץ הראשון בתוס' בסוכה) ולפי"ז אישה יכולה להוציא גם נשים רבות, כי חיובן במצוות שווה, וא"כ מה הכריח את הרא"ש עפ"י הקרבן נתנאל לאסור זאת?

ונראה ליישב, שתירוץ זה קשה להולמו, דא"כ נשים ג"כ לא תוכלנה להוציא גברים יד"ח בהדלקת נר חנוכה, שהרי אותו ביטוי של ריב"ל "אף הן היו באותו הנס" נאמר על חיוב נשים בחנוכה ובפורים, וא"כ מאי שנא? ואכן הראב"ה כתב במפורש בדעת בה"ג שלגבי חנוכה אין הבדל בין גרסת בה"ג לגרסתנו (כפי שגרס במגילה 'נשים חייבות במשמע מגילה'), ואף בה"ג גורס

לציבור נשים, וכן פסק כף החיים (שם ס"ק י"ז).

ד. שיטת בני ספרד

ואע"פ שלדעת בני ספרד הדבר קל יותר, שהרי לפי הדעה הראשונה בשו"ע (שנכתבה בסתם) אשה יכולה להוציא אפי' איש, וא"כ כ"ש שיכולה להוציא נשים, אך אין זה מוסכם על כל הפוסקים, דהפרי חדש כתב דהלכה כדעת ה"ש אומרים, וביאר זאת כף החיים (שם ס"ק י"ד) בשם תשובת בית דוד (סי' רנ"ט), דכל היכא שלא פירש השו"ע בפירוש בדעה ראשונה והוסיף וכתב י"א ושם ביאר במפורש, דעתו לפסוק כה"ש אומרים. וכן פסק דרך החיים אות ג'. ובנדוננו השו"ע (סי' תרפ"ט ס"ב) בדעה הראשונה לא כתב במפורש שאשה מוציאה איש (אלא רק כתב "אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא יד"ח והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה"), ובי"ש אומרים' כתב במפורש כדעת הבה"ג (י"א שהנשים אינם מוציאות את האנשים), וא"כ שמא גם מרן השו"ע פסק כבה"ג, וכן פסק הבן איש חי (תצוה אות ב') וכן פסק הגר"מ אליהו (ספר ארבע פרשיות ופורים עמוד 100 הערה 5), וא"כ ודאי שלכתחילה יש לחוש לדעתם ולצאת מהספק, וע"כ ראוי שאיש יקרא לנשים.

ה. ספק בנוסח הברכה

עוד נראה לומר, שיש להמשיך במנהג הרגיל שאיש יקרא לנשים, מכיוון שכשאישה קוראת להן היא מכניסה עצמה לספק מהו הנוסח שעליה לברך, האם 'לשמוע מגילה' או 'על מקרא מגילה' וכשאישה (שטרם יצא יד"ח!) קורא יכול לברך 'על מקרא מגילה' ללא ספק, וכן כתב המחזיק ברכה (שם אות

בציבור, ואילו לגבי הנשים, מלכתחילה הייתה התקנה שתשמענה מאחרים. ודברים אלו מכוונים כדברי המרחשת והטורי אבן שהובאו לעיל, שהקריאה שייכת למחיית עמלק המחויבים בה רק גברים ולא נשים, והן שייכות רק בפרסום הנס ע"י השמיעה. והחולקים (הסוברים שיכולה לקרוא לעצמה) סבירא להו, וכך פסק הרמ"א (שהרי כתב "אם אשה קוראה לעצמה מברכת לשמוע מגילה שאינה חייבת בקריאה") וכך פסק המ"ב (בדיעבד), שתקנת המגילה לכתחילה היא בציבור ולכן אשה לא יכולה לקרא בציבור (משום זילא בהו מלתא) וחייבת רק בשמיעה, מיהו אם שומעת את עצמה או את חברתה, במקום שאין זילא בהו מילתא, שפיר דמי, ובתנאי שתברך 'לשמוע מגילה' כפסק הרמ"א. נמצא שהמחויבות לדברי המ"ב, שפסק כהקרבן נתנאל בהבנת התוס' והרא"ש, היא מחויבות לפסק הרמ"א שכל בני אשכנז נשענים עליו.

[עפ"י מובן מדוע לדעת הרמ"א בשאר מצוות עשה שהזמן גרמן אישה רשאית לברך עליהן אף שאיננה מצווה, ואין בזה דובר שקרים, שהרי עם ישראל בכללו נצטווה. ולעומת זאת בקריאת מגילה אינה יכולה לברך במטבע הלשון של הגברים 'על מקרא מגילה' אף שישראל בכללם נצטוו על קריאתה. ומאי שנא? ולפי המבואר לעיל יש ליישב, שבקריאת מגילה ישנו דין מיוחד שנשים לא תקראנה בציבור משום זילא ביה מילתא, וא"כ אינן יכולות לברך בלשון הסותרת לאותה תקנה, משא"כ שאר מצוות עשה שהזמן גרמא שאף שלא חייבות לקיימן, אם רוצות יכולות לקיימן, ולכן יכולות לברך לדעת הרמ"א באותה מטבע לשון. ודו"ק.] וע"כ עפ"י המ"ב אין אשה יכולה לקרוא

אין כל חידוש בכך, שהרי לכל המצוות מבטלין ת"ת, מ"מ במקרא מגילה החידוש הוא, שיש עניין שיהיו כמה שיותר אנשים משום פרסום הנס.

ז. שמירת המנהג והמסורת

וכבר כתב על כך מו"ר הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א (מובא בשו"ת חבל נחלתו ח"ד עמ' 104) "ולעצם התופעה שנשים מוציאות נשים, אין דעת חכמים נוחה ממנה. מצוות קריאת המגילה צריכה להתקיים בהמון גדול ככל שניתן, משום פרסומי ניסא. פרישתן של נשים מהציבור למניין פרטי נוגדת את רוח ההלכה, כי היא ממעטת את פרסום הנס. וכל זה לשם מה? רק לשם מתן אפשרות לאשה לקרוא. אין כאן כוונה לשם שמיים, אלא רק להביע מחאה חברתית באמצעות המגילה. זאת לא דרכה של תורה (עיין אג"מ או"ח ד' מ"ט)". ומסיק להלכה למעשה "קריאת המגילה ע"י אשה מותרת רק למקרה חריג שבו אשה לא שמעה קריאת המגילה בציבור ואין מי שיקרא לה". וכן פסק בספרו שו"ת 'באהלה של תורה' ח"ב סי' ק"ה.

ובשו"ת אג"מ הנ"ל כתב, שאף דברים המותרים עפ"י ההלכה, אך הם באים משום תרעומת או ממניעים זרים, הרי הם אסורים בגלל המניע.

וכן ענה לי הגרא"ד אוירבך שליט"א, אב"ד טבריה ת"ו, שכיום זוהי 'שעת גזירה' (מפני מאבקי הרפורמים ותומכיהם) ולכן אין להתיר זאת כלל.

וידוע, שגדולי ישראל הקפידו מאד על

"ונראה דהטוב והישר שהאיש המוציא האשה בקריאת המגילה הוא יברך על מקרא מגילה" והביאו כה"ח (שם ס"ק י"ט). אמנם מדבריו משמע שאפי' אם האיש יצא כבר יד"ח יכול לברך כך. והביא כה"ח חולקים בדבר, אך אם הקורא לא יצא יד"ח, לכו"ע זה עדיף.

ו. קריאה ברוב עם

טעם נוסף נראה להוסיף, מדוע עדיף שאיש יקרא דווקא, שאף על האשה יש מצווה ללכת לבהיכ"ס לשמוע המגילה ברוב עם, וכך כתב הרמ"א בדרכי משה (סי' תר"צ): "ואותם בני אדם שמניחים בית הכנסת וקוראים המגילה ביחיד לא טוב עושים, אלא צריכים לבוא לביהכ"ס, הם ונשותיהם וילדיהם". משמע שיש עניין לבוא למניין המרכזי ולא לעשות מניין נשים בבית פרטי. וכן פסק הב"ח והלבוש והח"א, וכן פסק הקיצשו"ע (סי' קמ"א ט') "דמצווה מן המובחר לשמוע את המגילה בביהכ"ס במקום שיש רוב אנשים משום דרוב עם הדרת מלך, ולכל הפחות יראה לשמוע אותה במניין עשרה". וכידוע מניין עשרה הוי בגברים בלבד. וברכה שלאחרי המגילה אין אומרים אלא בעשרה גברים, וע"כ ודאי שזה מהודר יותר. ואף עדיף ללכת למניין המרכזי מטעם 'זריזין מקדימים למצוות'. ומהאי טעמא, אף נשים שאינן יכולות לבוא למניין המרכזי, עדיף שתבואנה לאחר מכן אל ביהכ"ס, ותשמענה מגילה בקריאת נשים שמשותפות בה כמה שיותר נשים. ומשום כך נאמר בגמרא שמבטלין ת"ת למקרא מגילה, אף שלכאורה

ובפרט בענייננו, שעמותות 'חברתיות' פרסמו בכלי התקשורת את כל המקומות שמתקיימת בהן קריאת מגילה לנשים ע"י אשה, והתברר שחלק מהקהילות שפורסמו באותה רשימה הן קהילות רפורמים וקונסרבטיבים. וא"כ ברור ששינוי המנהג בנידון דידן (גם אם המארגנים לא מתכוונים לכך ודעתם לש"ש) "הרי הוא נותן כח לתנועות המנסות להשחית את כרם ד' צבא-ות בית ישראל ולהדיח רבים מאחרי ד' אלוקי ישראל ותורתו הנאמנה" (לשון מרן הרב קוק בשו"ת אורח משפט סי' ל"ה). וע"כ נראה שבזמננו יש יותר להקפיד בעניין כדברי הגרא"ד אוירבך הנ"ל.

ח. סוף דבר

ולכן נראה, שיש להמשיך במנהג שנהגנו עד כה, שלכתחילה נשים תגענה למניין המרכזי בביהכ"ס לשמוע מקרא מגילה עם הציבור כולו 'ברוב עם הדרת מלך'. ורק נשים שלא יכולות לבוא לשמוע המגילה בביהכ"ס במניין המרכזי, מפני שהן שומרות על ילדיהן וכדו', תתכנסנה בביהכ"ס לאחר הקריאה המרכזית, ותדאגנה שאיש הבקיא בקריאת המגילה בכל דקדוקיה ופרטיה (וטרם שמע בעצמו קריאת מגילה), יקרא לפנייהן ויוציאן ידי חובה. ובכך יוצאים ידי כל הדעות, ומנהג ישראל תורה הוא.

וידוע דברי ערוה"ש (או"ח סי' תר"צ סעיף כד') שרק מנהג שנתייסד על פי גדולי הדור הוי מנהג ולא מנהג שנהגו בעצמם, ודון מיניה ואוקמיה באתרין. כנלע"ד.

שמירת מנהגים בישראל, והשינוי במנהג נקרא בשם "אל תטוש תורת אמך", ופסק בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' שכ"ג) שמנהגן של ישראל תורה היא.

ואף שגדולי ישראל ידעו להקל, אפי' קולות מופלגות, בשעת הצורך, מ"מ כשזיהו אותם גדולים, רוחות זרות הנושבות מכיוונים הבאים לערער על המסורת והמנהג, נלחמו על כך כאריות. וידוע דעתו התקיפה של מרן הראי"ה קוק זצ"ל בעניין הזזת הבימה בביהכ"ס בזכרון יעקב, שבמסע המושבות סירב הרב להיכנס לביהכ"ס זה מכיוון שהבמה הייתה בסמיכות לארון הקודש כמנהג הרפורמים. וכתב אח"כ לגבאי ביהכ"ס בשו"ת אורח משפט (סי' קמ"ט) "שיסוד מוסד הוא שלא לשנות ממנהגי אבותינו הקדושים נוחי נפש ז"ל, ולהשתוות עם כללות עם קדוש בכל דרכי עבודת השי"ת הוא עיקר גדול בתורה, וממקרא דלא תתגודדו למדנו שלא לעשות אגודות אגודות", והוסיף על כך "שבמקום שהדבר שווה בישראל בציבורים רבים אין לשום ציבור להיפרד ולהשתנות, ואין זה תלוי בהוראה של קהילה מיוחדת". ודון מיניה ואוקמי באתרין.

וכן כתב הגרי"ד סולוביצ'יק זצ"ל (מובא ב'נפש הרב' לגאון הרב צבי שטר של"ט"א, עמ' רל"ה) שמנהגי הציבור הרי הם מחייבים "ומי שאינו נוהג במנהגי הציבור בדבר הניכר והבולט והנראה לעין, הרי זה בבחינת פורש מדרכי הציבור".